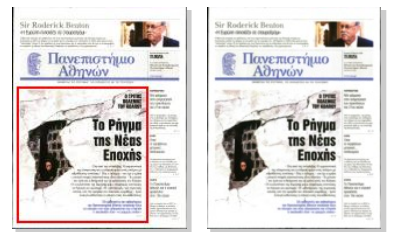

1. ΤΟ ΡΗΓΜΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΠΟΧΗΣ

Μέσο: ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ_ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 2

Ημ. Έκδοσης: . . .29/03/2026 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .29/03/2026

Σελίδα: 1

**Ο ΤΡΙΤΟΣ
ΠΟΛΕΜΟΣ
ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ**

Το Ρήγμα της Νέας Εποχής

- Στη σκιά της ανάφλεξης: Η αρχιτεκτονική της σύγκρουσης και η επόμενη ημέρα ενός πολέμου με απρόβλεπτες συνέπειες
- Πώς ο πόλεμος – και όχι η ειρήνη – αποκτά στοιχεία κανονικότητας στον πλανήτη
- Το μέτωπο του Ιράν και η διεύρυνσή του σε κράτη εκτός του Κόλπου
- Η ευαλωτότητα της Ευρώπης και οι παγκόσμιες επιπτώσεις σε ενέργεια και οικονομία
- Η «επιστροφή» της πυρηνικής απειλής υπό την ομπρέλα των πολιτικών ασφαλείας
- Ιράν: Αλλαγή καθεστώτος ή αλλαγή εντός του καθεστώτος;

ΕΞΙ καθηγητές και καθηγήτριες του Πανεπιστημίου Αθηνών αναλύουν όλες τις πλευρές της νέας σύγκρουσης και εξηγούν τι ακολουθεί όταν «οι γραμμές σπάνε»

Κυριακή 29 Μαρτίου 2026

Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών

Φόαικελος

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

Δυναμικές, αδιέξοδα και ευκαιρίες

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: EPA/ARSENIN YAKHREKHAVERH

Η απόφαση του Ισραήλ και των Ηνωμένων Πολιτειών να προχωρήσουν σε δυναμική στρατιωτική δράση εναντίον του θεοκρατικού και αυταρχικού καθεστώτος του Ιράν την 28η Φεβρουαρίου ήρθε πριν από την ολοκλήρωση της «έμμεσης διαπραγματευτικής διαδικασίας» που διεξαγόταν μέχρι τότε στη Γενεύη μεταξύ των ΗΠΑ και του Ιράν και τη διαμεσολάβηση του Οράν. Είναι ενδιαφέρον ότι, σε αντίθεση με την περίπτωση της Βενεζουέλας και της απαγωγής του προέδρου της χώρας Μαδούρο, στην περίπτωση του Ιράν αναπτύχθηκε κάποιο είδος νομιμοποίησης της στρατιωτικής δράσης των ΗΠΑ. Στο πλαίσιο αυτό η μη-νόμιμη, με βάση τις σχετικές διατάξεις του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, επίθεση των ΗΠΑ και του Ισραήλ εναντίον του Ιράν «δικαιολογήθηκε» από τον πρόεδρο Τραμπ ως άμυνα των ΗΠΑ έναντι της «άμεσης απειλής» που συνιστούσε το Ιράν.

Με σαφή στρατηγικό στόχο από την πλευρά του Ισραήλ την πλήρη εξάλειψη της «υπαρξιακής απειλής» που συνιστά το Ιράν με χρήση κάθε μέσου και σοβαρό έλλειμμα στρατηγικής από την πλευρά του αμερικανού προέδρου (απουσία σαφούς «τελικού στόχου» και «στρατηγικής εξέδου»), ο ισραηλινός πρωθυπουργός Νετανιάχου και ο αμερικανός πρόεδρος Τραμπ ανέλαβαν να «ολοκληρώσουν» όσα ο «πόλεμος των 12 ημερών» μεταξύ Ισραήλ και Ιράν και οι αμερικανικοί βομβαρδισμοί στις πυρηνικές εγκαταστάσεις του Ιράν το καλοκαίρι του 2025 είχαν αφήσει σε εκκρεμότητα.

Το Ιράν επέλεξε από την πρώτη στιγμή τη διεύρυνση του μετώπου και την εξαγωγή του πολέμου στις αραβικές χώρες του Κόλπου μέσω πηληγμάτων (με βαλλιστικούς πυραύλους και drones) στις αμερικανικές στρατιωτικές βάσεις σε αυτές τις χώρες (όπως Σαουδική Αραβία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Κουβέιτ, Κατάρ) καθώς και σε κρίσιμες ενεργειακές υποδομές και άλλες βιομηχανικές εγκαταστάσεις με στόχο να πιέσει τα κράτη του Κόλ-

Του Παναγιώτη Τσούκωνα

Καθηγητή Διεθνών Σχέσεων και Ανάλυσης Εξωτερικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Αθηνών και επικεφαλής του Προγράμματος Εξωτερικής Πολιτικής και Ασφάλειας του **ΕΛΙΑΜΕΠ**

που να παρέμβουν στις ΗΠΑ και να επιδιώξουν τον τερματισμό του πολέμου. Επιπρόσθετα, η ένταξη συγκεκριμένων «αντιπροσώπων» στον ιρανικό «άξονα της αντίστασης», αν και περιορισμένη προσώρου στην τρομοκρατική οργάνωση της Χεζμπολάχ στον Λίβανο, εξακολουθεί να συμβάλλει στη διατήρηση ενός

επιπλέον μετώπου πίεσης, κυρίως έναντι του Ισραήλ.

Ακόμα και εάν υποθεθεί ότι ο «τελικός στόχος» της επίθεσης έχει μετά από δύο εβδομάδες πολέμου καταστεί σαφής και αφορά την αλλαγή του ιρανικού θεοκρατικού και αυταρχικού καθεστώτος, εξακολουθεί εν τούτοις να παραμένει ασαφές πώς αυτός ο – ούτως ή άλλως εξαιρετικά δύσκολος να επιτευχθεί – στόχος συνδέεται με τους θεμελιώδεις στρατιωτικούς στόχους που αφορούν την ολοσχερή καταστροφή του πυρηνικού προγράμματος και των βαλλιστικών δυνατοτήτων του Ιράν. Λαμβανομένου μάλιστα υπόψη του γεγονότος ότι η περίπτωση του Ιράν χαρακτηρίζεται από πολύ περισσότερα προβλήματα και επιβαρύνσεις σε σχέση με εκείνη του Ιράκ το 2003, είναι αναμενόμενο ότι η επιχερούμενη προσπάθεια αλλαγής καθεστώτος μέσω αεροπορικών βομβαρδισμών μιας μεγαλύτερης σε μέγεθος χώρας, με «δυσκολότερη γεωγραφία», μεγαλύτερο πληθυσμό, καθώς και στρατιωτικά ισχυρότερης του Ιράκ και μακράν ικανότερης να ανταποκριθεί στον σημερινό σύνθετο τύπο πολέμου θα αποτύχει. Εξαιρετικά δύσκολη – εάν όχι αδύνατη – δειχνει επίσης η προσπάθεια σύνδεσης της εξωτερικής πίεσης που ασκείται από τις ΗΠΑ και το Ισραήλ στο οπτικό καθεστώς με την εσωτερική αντίδραση (αντιπολιτευτικές δυνά-

μεις στο εσωτερικό του Ιράν) ή με την ένοπλη κινητοποίηση αντιτιθέμενων στο καθεστώς εθνοτικών ομάδων (Κούρδοι σε Ιράκ και Ιράν). Ακόμα και η υφιστάμενη «ασυμμετρία δυνάμεων» υπέρ των ΗΠΑ και του Ισραήλ στο πεδίο δείχνει μετά από δύο εβδομάδες πολέμου να μετριάζεται ή να εξισορροπείται από την – υπέρ του ιρανικού καθεστώτος – «ασυμμετρία συμπεριφορών», καθώς ο στόχος του τελευταίου αφορά την ίδια του επιβίωση, ενώ οι ΗΠΑ επιθυμούν μια γρήγορη νίκη. Προετοιμαζόμενο στρατιωτικά τουλάχιστον κατά την τελευταία εικοσαετία για το ενδεχόμενο επίθεσης από στρατιωτικά και τεχνολογικά υπέρτερες δυνάμεις, το καθεστώς του Ιράν θα συνεχίσει να επιδιώκει για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο διάστημα «άρνηση της νίκης» κατευθύνοντας την προσπάθεια του στην εξάντληση της αεράμυνας των ΗΠΑ και του Ισραήλ και στην αύξηση του οικονομικού κόστους της σύγκρουσης.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις συνεπάγονται δυστυχώς τη συνέχιση του πολέμου για αρκετές ακόμα εβδομάδες. Η παράταση της σύγκρουσης, συνδυαζόμενη μάλιστα με τα δύο ήδη υφιστάμενα και εξελισσόμενα χαρακτηριστικά του πολέμου, δηλαδή τη γεωγραφική εξάπλωση και την κλιμάκωση της σύγκρουσης και από τις δύο πλευρές, προοιωνίζονται εξαιρετικά δυ-

σμενείς επιπτώσεις για την παγκόσμια και περιφερειακή ασφάλεια και οικονομική σταθερότητα. Πράγματι κάθε μέρα συνέχιστος του διεκρυνόμενου και συνεχώς κλιμακούμενου μετώπου στη Μέση Ανατολή περισιπά τη διεθνή προσοχή από το μέτωπο του πολέμου στην Ουκρανία, ενισχύει μέσω της αύξησης των τιμών την «οικονομία πολέμου» της Ρωσίας και ανανεώνει τις στρατιωτικές και πολιτικές επιδιώξεις του προέδρου Πούτιν στην Ουκρανία. Παράλληλα, η συνεχώς ενισχυόμενη ένταση στα Στενά του Ορμούζ (από όπου διακινείται το 38% του πετρελαίου, το 29% του υδροποιημένου φυσικού αερίου – LNG και το 30% των χημικών λιπασμάτων παγκοσμίως) διαταράσσει τον παγκόσμιο ενεργειακό εφοδιασμό και έχει σοβαρότατες οικονομικές επιπτώσεις, ειδικά σε ενεργοβόρους τομείς, όπως η βιομηχανία, η γεωργία και οι μεταφορές. Ταυτόχρονα, η αδυναμία εισόδου στα Στενά του Ορμούζ συνεπάγεται τη διακοπή της εφοδιαστικής αλυσίδας με πιθανό αποτέλεσμα τη δημιουργία ανθρωπιστικών κρίσεων σε κράτη του Κόλπου.

Εάν υπάρχει κάποια «θετική πλευρά» στον εξελισσόμενο πόλεμο στη Μέση Ανατολή, αυτή αφορά αναμφίβολα τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού μετώπου προστασίας της Κυπριακής Δημοκρατίας (προεδρεύουσας χώρας στην ΕΕ) από συγκεκριμένα κράτη-μέλη (Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Ολλανδία) της ΕΕ, όταν η Κύπρος βρέθηκε – έωτα και εμμέσως – στο στόχαστρο του «αντιπροσώπου» του Ιράν στον Λίβανο. Παρά το γεγονός ότι η αντίδραση ορισμένων κρατών-μελών της – αποίας από οποιοδήποτε ρόλο στον πόλεμο και τη Μέση Ανατολή – ΕΕ αποτέλεσε «έμπρακτη επικαιροποίηση» της ρήτρας αμοιβαίας άμυνας (Άρθρο 42.7 της συνθήκης της ΕΕ), η ενεργοποίηση του συγκεκριμένου άρθρου παραμένει ακόμη το μεγάλο ζητούμενο προκειμένου το συγκεκριμένο ρήτρα να αποκτήσει θεσμική και αμιγώς «ευρωπαϊκή» υπόσταση και να καταστεί τελικό επιχειρησιακή.

Φάκελος

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩ ΚΟΣΜΟΥ

Γνώμη

Οι προϋποθέσεις άσκησης μιας νέας «Ήπιας Ισχύος» από την ΕΕ

Στο πλαίσιο ενός διεθνούς περιβάλλοντος που κυριαρχείται από αλληπάλιπλες/διαρκείς κρίσεις, η ΕΕ, όχι αδικαιολόγητα, αντιμετωπίζεται ως ο μεγάλος ασθενής. Αυτό σχετίζεται κυρίως με τον διακυβερνητικό χαρακτήρα λήψης αποφάσεων και την απουσία κοινής πολιτικής στους τομείς της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής, όπως επίσης και στον κρίσιμο τομέα της τεχνολογικής καινοτομίας, όπου οι ΗΠΑ αλλά και η Κίνα έχουν κυριαρχήσει τις τελευταίες δεκαετίες.

Ωστόσο, η σχετική κριτική παραβλέπει το γεγονός ότι με την «απόσυρση» των ΗΠΑ από τον παραδοσιακό τους ρόλο ως φορέα «Ήπιας Ισχύος» (Soft Power) – κατά τη γνωστή διατύπωση του Joseph Nye – η ΕΕ, παρά τις αδυναμίες της, διαθέτει κρίσιμα χαρακτηριστικά/πλεονεκτήματα που μπορούν να την αναδείξουν ως σύγχρονο φορέα «Ήπιας Ισχύος» αντικαθιστώντας τις ΗΠΑ. Τα χαρακτηριστικά αυτά αναφέρονται στην προβολή ισχύος στο διεθνές σύστημα με έμφαση στις θεσμικές και πολιτισμικές αξίες της φιλελεύθερης δημοκρατίας, όπως το κράτος δικαίου, η προώθηση της ειρήνης και πολυμερούς συνεργασίας μέσω της διπλωματίας κ.ο.κ. Η ήπια ισχύς σχετίζεται επίσης με κρίσιμους τομείς πολιτικής, όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η αποτελεσματική ρύθμιση της Ενιαίας Αγοράς και ιδιαίτερα του τομέα των ψηφιακών υπηρεσιών στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ανταγωνισμού, όπου η ΕΕ αναντίρρητα αποτελεί φάρο διεθνώς.

Η άσκηση αποτελεσματικής «Ήπιας Ισχύος», ωστόσο, προϋποθέτει την ύπαρξη κοινής ή τουλάχιστον συντονισμένης αμυντικής και εξωτερικής πολιτικής, σε συνάρτηση με συγκεκριμένες πολιτικές προϋποθέσεις στο εσωτερικό των κρατών-μελών. Ως προς το πρώτο, η εμπειρία από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και την τρέχουσα κρίση στη Μέση Ανατολή στέλνει ανάμεικτα μηνύματα. Συγκεκριμένα, ενώ η πολιτική της ΕΕ και όλων των κρατών-μελών, με εξαίρεση την Ουγγαρία, ήταν απόλυτα ορθή στηρίζοντας την Ουκρανία, στον τομέα της αμυντικής πολιτικής τα βήματα ήταν ανάμεικτα. Παρά τις προβλέψεις της σχετικής θεωρίας ότι η εξωτερική απειλή κατά κανόνα επιταχύνει τις διαδικασίες ομοσπονδοποίησης και τη δημιουργία προγραμμάτων (π.χ. SAFE) προς ενίσχυση της αμυντικής ικανότητας της ΕΕ, προτεραιότητα τελικά δόθηκε στην ενίσχυση της αμυντικής ικανότητας των κρατών-μελών και όχι προς την κατεύθυνση ενίσχυσης της αμυντικής ικανότητας της ΕΕ. Στην τρέχουσα κρίση του πολέμου στο Ιράν, και πάλι η πολιτική της ΕΕ είναι στην ορθή κατεύθυνση ως προς την ανάγκη σεβασμού του διεθνούς δικαίου και την παροχή βοήθειας/προστασίας σε κράτη-μέλη που απειλούνται, όπως η Κύπρος. Ωστόσο, αυτή η βοήθεια παρέχεται από συγκεκριμένα κράτη-μέλη σε σχήμα πρωτοβουλίας των προθύμων παρά ως αποτέλεσμα συντονισμένης πολιτικής σε υπερεθνικό επίπεδο. Σε αυτό το πλαίσιο, η πολιτική της Ελλάδας μπορεί να χαρακτηριστεί ως αρκετά επιτυχημένη άσκηση ισορροπίας σε ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο διεθνές και περιφερειακό περιβάλλον, όπως αυτό της Μέσης Ανατολής. Συνολικά, η μελλοντική πορεία της διαδικασίας ολοκλήρωσης και η ενίσχυση του διεθνούς ρόλου της Ένωσης αναμένεται να κυριαρχείται από το παράδειγμα της λεγόμενης «διαφορικής γεωμετρίας» (variable geometry), με βάση το οποίο κάποια κράτη-μέλη μπορεί να προηγούνται ως προς την εμβάθυνση σε κρίσιμους τομείς πολιτικής, όπως η άμυνα ή η εξωτερική πολιτική, ενώ άλλα να κινούνται σε χαμηλότερους ρυθμούς.

Του Χρήστου Λ. Παπασιδουλιού

Καθηγητή στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιος Διοικητής του Πανεπιστημίου Αθηνών

Επιβεβαιώνοντας το διεθνές δίκαιο

Σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο, η επιλογή των κανόνων έναντι της ισχύος είναι η μόνη ρεαλιστική βάση για την αποτροπή μιας ανεξέλεγκτης κλιμάκωσης των συγκρούσεων

Του Λίνου-Αλέξανδρου Σισιάδου

Καθηγητή Διεθνούς Δικαίου στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, Προέδρου της Ελληνικής Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, π. Προέδρου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Σε μια εποχή όπου οι διεθνείς σχέσεις χαρακτηρίζονται από ένταση, γεωπολιτικές αντιπαράθεσεις και συχνές κρίσεις, το Διεθνές Δίκαιο βρίσκεται στο επίκεντρο ενός ευρύτερου προβληματισμού. Πολλοί αναρωτιούνται αν οι κανόνες που διαμόρφωσαν τη διεθνή τάξη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εξακολουθούν να έχουν την ίδια ισχύ ή αν σταδιακά υποχωρούν μπροστά στη λογική της ισχύος και των γεωπολιτικών συμφερόντων. Ωστόσο, ακριβώς σε περιόδους αστάθειας, η ανάγκη για σταθερούς και κοινά αποδεκτούς κανόνες γίνεται ακόμη πιο επτακτική.

Το Διεθνές Δίκαιο αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο τα κράτη οργανώνουν τη μεταξύ τους συνύπαρξη και στηρίζεται, ακριβώς, στη βούληση των κρατών. Οι βασικές αρχές του – η απαγόρευση της χρήσης βίας, ο σεβασμός της κυριαρχίας των κρατών, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ειρηνική επίλυση των διαφορών – δεν

αποτελούν απλώς θεωρητικές διακηρύξεις. Συνιστούν τους βασικούς πυλώνες ενός συστήματος που στοχεύει να αποτρέψει την επανάληψη των καταστροφικών συγκρούσεων του 20ού αιώνα.

Παρά ταύτα, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αυξανόμενη τάση αμφισβήτησης αυτών των θεμελιωδών αρχών. Σε αρκετές περιπτώσεις, η απειλή ή ακόμη και η χρήση βίας εμφανίζεται ξανά ως εργαλείο επίλυσης διαφορών. Η εξέλιξη αυτή υπονομεύει έναν από τους πιο σημαντικούς κανόνες του σύγχρονου Διεθνούς Δικαίου, ο οποίος θεσπίστηκε ακριβώς για να αποτρέψει την επιστροφή σε μια εποχή όπου η ισχύς των όπλων καθόριζε τις διεθνείς εξελίξεις.

Παράλληλα, οι έντονες συγκρούσεις των τελευταίων ετών έχουν αναδείξει σοβαρά ζητήματα σε σχέση με την εφαρμογή του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Οι επιθέσεις κατά αμάχων και η καταστροφή βασικών υποδομών αποκαλύπτουν τα ρήγματα που υφίσταται ο πολύπαθος αυτός κλάδος του Διεθνούς Δικαίου.

Εξίσου ανησυχητική είναι και η αμφισβήτηση βασικών δικαιωμάτων που θεωρούνταν μέχρι πρόσφατα αδιαπραγμάτευτα. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το Προσφυγικό Δίκαιο βρίσκονται συχνά στο επίκεντρο πολιτικών αντιπαράθεσεων, ενώ η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών εξακολου-

Η άσκηση αποτελεσματικής «Ήπιας Ισχύος» προϋποθέτει την ύπαρξη κοινής ή τουλάχιστον συντονισμένης αμυντικής και εξωτερικής πολιτικής, σε συνάρτηση με συγκεκριμένες πολιτικές προϋποθέσεις στο εσωτερικό των κρατών-μελών

Κυριακή 29 Μαρτίου 2026

Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστήμιον Αθηνών

Φάκελος

5

θεί να προκαλεί εντάσεις σε διάφορες περιοχές του κόσμου. Όταν τέτοιες αρχές υποβαθμίζονται ή αντιμετωπίζονται ως δευτερεύουσες, η σταθερότητα των διεθνών σχέσεων τίθεται αναπόφευκτα σε κίνδυνο. Ταυτόχρονα, η πολυμερής συνεργασία που αποτέλεσε βασικό χαρακτηριστικό της διεθνούς τάξης των τελευταίων δεκαετιών δοκιμάζεται σοβαρά. Διεθνείς οργανισμοί και θεσμοί που δημιουργήθηκαν για να προωθούν τη συλλογική διαχείριση των παγκόσμιων προβλημάτων αντιμετωπίζουν συχνά πολιτικές πιέσεις ή ακόμη και αμφισβήτηση της ίδιας της νομιμοποίησής τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, κράτη επιλέγουν να αποστασιοποιηθούν από διεθνείς δικαιοδοτικούς μηχανισμούς ή να περιορίσουν τη συμμετοχή τους σε θεσμούς που είχαν δημιουργηθεί για να διασφαλίζουν την εφαρμογή κοινών κανόνων.

Η εξέλιξη αυτή έχει συνέπειες σε πολλούς τομείς. Από τη διεθνή πολιική δικαιοσύνη μέχρι την κλιματική κρίση και από τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις έως τα ενεργειακά ζητήματα, η αποτελεσματική διαχείριση των σύγχρονων προκλήσεων προϋποθέτει συνεργασία και σεβασμό στους διεθνείς κανόνες. Όταν η πολυμερής προσέγγιση αποδυναμώνεται, οι δυνατότητες συντονισμένων δράσεων περιορίζονται σημαντικά και η ικανότητα της διεθνούς κοινότητας να δίνει συλλο-

γικές λύσεις σε σύνθετα προβλήματα υπονομεύεται. Το πρόβλημα δεν είναι μόνο ότι οι κανόνες παραβιάζονται. Είναι ότι δεν προτείνεται καμία συνεκτική εναλλακτική για την οργάνωση της διεθνούς έννομης τάξης. Όσοι αμφισβητούν το Διεθνές Δίκαιο συχνά δεν προτείνουν ένα διαφορετικό σύστημα κανόνων, αλλά ουσιαστικά την επιστροφή σε έναν κόσμο όπου οι διεθνείς σχέσεις καθορίζονται κυρίως από την ισχύ.

Η ιστορική εμπειρία είναι σαφής: όταν η ισχύς γίνεται ο κύριος ρυθμιστής των διεθνών σχέσεων, οι εντάσεις κλιμακώνονται εύκολα και μπορούν να οδηγήσουν σε γενικευμένες συγκρούσεις. Σε έναν κόσμο όπου οι στρατιωτικές δυνατότητες παραμένουν τεράστιες και τα μέσα καταστροφής πολλαπλάσια σε σχέση με το παρελθόν, μια τέτοια εξέλιξη θα είχε ανυπολόγιστες συνέπειες.

Η απουσία αυτή αποτυπώνεται όλο και συχνότερα και σε διεθνή φόρα. Σε πρόσφατη παρέμβαση του στο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ του Νταβός, ο καναδός πρωθυπουργός Κάρνεϊ υπογράμμισε ότι η διεθνής κοινότητα βρίσκεται μπροστά σε μια κρίσιμη καμπή: είτε θα επιβεβαιώσει τη σημασία των κανόνων και των θεσμών που διασφαλίζουν τη συνεργασία μεταξύ των κρατών είτε θα βιολογηθεί σε μια περίοδο αυξημένων συγκρούσεων και αστάθειας. Σε αυτό το πλαίσιο, η υπε-

ράση του Διεθνούς Δικαίου δεν αποτελεί απλώς ζήτημα νομικής θεωρίας. Είναι ζήτημα πολιτικής επιλογής και συλλογικής ευθύνης.

Για την Ελλάδα, το ζήτημα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία. Η χώρα μας έχει διαχρονικά υποστηρίξει την ανάγκη σεβασμού του Διεθνούς δικαίου και την επίλυση των διαφορών μέσω θεσμικών διαδικασιών. Η επιλογή αυτή δεν είναι μόνο στρατηγική. Το ελληνικό Σύνταγμα επιτάσσει ρητά την προσήλωση της χώρας στο Διεθνές Δίκαιο και εντάσσει τις διεθνείς συμβάσεις και τους γενικά παραδεξιμένους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου στην εσωτερική έννομη τάξη με αυξημένη τυπική ισχύ. Ας μην ξεχνάμε, εξάλλου, ότι σημαντική διάσταση της εξωτερικής μας πολιτικής εδράζεται στο Διεθνές Δίκαιο και ειδικότερα στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. Η προσήλωση στο Διεθνές Δίκαιο αποτελεί, επομένως, συνταγματική υποχρέωση και είναι προς το συμφέρον της χώρας.

Πέρα όμως από την εθνική διάσταση, σε έναν κόσμο όπου οι εντάσεις αυξάνονται και οι ισορροπίες μεταβάλλονται, η επιλογή μεταξύ κανόνων και ισχύος γίνεται όλο και πιο κρίσιμη. Η επιβεβαίωση του Διεθνούς Δικαίου είναι η μόνη ρεαλιστική βάση για την αποτροπή μιας πορείας προς ανεξέλεγκτη κλιμακώση των συγκρούσεων.

Γνώμη

Η Μέση Ανατολή ως οικοσύστημα σύγκρουσης

Της Εκάτης Αθανασοπούλου

Αναπληρώτρια καθηγήτρια Διεθνών Σχέσεων, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών

Η ταυτότητα της Μέσης Ανατολής έχει διαμορφωθεί βαθιά από τον πόλεμο επί περισσότερο από έναν αιώνα. Η περιοχή δεν χαρακτηρίζεται απλώς από συνεχείς συγκρούσεις αλλά συγκροτεί ένα οικοσύστημα σύγκρουσης.

Η έννοια αυτή βοηθά να υπερβούμε απλουστευτικές ερμηνείες της βίας και να διακρίνουμε έναν βιώσιμο δρόμο, συμφερόντων και μηχανισμών όπου η έντονη αντιπαράθεση επιβιώνει και αναπαράγεται. Στα οικοσυστήματα η ζωή οργάνωεται σε δίκτυα σχέσεων και αλληλεξαρτήσεων. Αντίστοιχα, στη Μέση Ανατολή οι συγκρούσεις δεν αποτελούν μεμονωμένα γεγονότα αλλά δομικά στοιχεία του κοινωνικοπολιτικού συστήματος. Οι εχθροπραξίες στη Συρία, στην Υεμένη, η εύθραυστη σταθερότητα στο Ιράκ, οι συγκρούσεις στη Λιβύδα της Γάζας και οι αντιπαράθεσεις με το Ιράν δεν είναι απλώς παράλληλες κρίσεις αλλά αλληλένδετες εκδηλώσεις ενός συστήματος όπου δίκτυα συμμαχιών, ανταγωνισμών και συγκλιόντων συμφερόντων συντηρούν έναν κύκλο βίας.

Στην κορυφή του οικοσυστήματος βρίσκονται οι ενεργοί υποκινητές: κρατικοί και μη κρατικοί δρώντες και εξωτερικές δυνάμεις που ανταγωνίζονται για ισχύ και πόρους. Το Ιράν, το Ισραήλ, η Σαουδική Αραβία και η Τουρκία δρουν σε πολλαπλά μέτωπα, άμεσα ή μέσω δικτύων συμμαχιών και ενόπλων οργανώσεων, μεταξύ των οποίων και η Χεζμπολάχ. Οι ΗΠΑ παραμένουν ο πιο ενεργός εξωτερικός δρών, με στρατιωτική εμπλοκή και δίκτυο βάσεων και συμμαχιών από τον Περσικό Κόλπο έως την Ανατολική Μεσόγειο, ενώ η Ρωσία διατηρεί στρατιωτική παρουσία (στη Συρία) και επιρροή.

Οι νεκροφόροι ευημερούν και συμβάλλουν στη λειτουργία κάθε οικοσυστήματος, έτσι και η πολεμική οικονομία, το εμπόριο όπλων και τα δίκτυα μαύρης αγοράς αποτελούν βασικούς μηχανισμούς αναπαραγωγής της βίας. Σύμφωνα με το Stockholm International Peace Research Institute, οι χώρες της Μέσης Ανατολής απορρόφησαν περίπου το ένα τρίτο των παγκόσμιων εισαγωγών όπλων την τελευταία δεκαετία.

Σημαντικοί είναι επίσης οι διευκολυντές: δρώντες ή μηχανισμοί που λειτουργούν ως «θρεπτικά στοιχεία» του οικοσυστήματος της σύγκρουσης: χρηματοδότες, διεθνή δίκτυα συνεργασίας και μέσα ενημέρωσης που ενισχύουν πολιτικά αφηγήματα. Το «φυσικό» περιβάλλον είναι η κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα: ανισότητες, δημογραφικές πιέσεις, αδύναμοι θεσμοί, ιστορικά τραύματα και ανταγωνιστικές θρησκευτικές ταυτότητες που τροφοδοτούν τη βία, όπως κατέδειξαν οι οεκταριστικές επιθέσεις κατά των Δρούζων στη Συρία το 2025. Κρίσιμος είναι εξάλλου ο μηχανισμός ανατροφοδότησης: η παράταση συγκρούσεων χρηματοδοτεί δομές που συνδέουν ταυτότητες, επαγγέλματα και πολιτικές στρατηγικές με τη συνέχισή τους, καθιστώντας την ειρήνη διαταρακτική μιας εδραιωμένης βίαιης τάξης.

Στη Μέση Ανατολή δεν απουσιάζουν μηχανισμοί που κατά καιρούς συμβάλλουν στην αποκλιμάκωση της βίας ούτε διεθνείς προσπάθειες μεταβολής του συγκρουσιακού πλαισίου.

Ωστόσο κανένας από αυτούς τους μηχανισμούς ή τις πρωτοβουλίες δεν έχει αποδυναμώσει ουσιαστικά το οικοσύστημα σύγκρουσης της περιοχής. Έτσι, το πρόβλημα δεν περιορίζεται στη διαχείριση των συγκρούσεων αλλά αφορά τον βαθύ μετασχηματισμό των αλληλεπιδράσεων που το συντηρούν.

Σύμφωνα με το Stockholm International Peace Research Institute, οι χώρες της Μέσης Ανατολής απορρόφησαν περίπου το ένα τρίτο των παγκόσμιων εισαγωγών όπλων την τελευταία δεκαετία

**Φάκελος
Ο ΤΡΙΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ**

Γνώμη

Ιράν και Ισλάμ: η επόμενη ημέρα...

Ο θάνατος του αγιατολάχ Αλί Χαμενεΐ, μετά από τη συντονισμένη επιδρομή των ΗΠΑ και του Ισραήλ κατά της Τεχεράνης, βύθισε το Ιράν σε αδιέξοδο, με την επόμενη ημέρα να είναι τουλάχιστον ακατογράφητη. Υπήρξε για 37 περίπου χρόνια ο επικεφαλής του θεοκρατικού καθεστώτος του Ιράν, το οποίο εγκαθιδρύθηκε στη χώρα το 1979 αμέσως μετά την Ισλαμική Επανάσταση που ανέτρεψε τον Σάχη Μοχάμαντ Ρεζά Πακλαβί. Παράλληλα, τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, εγκρίθηκε το νέο Σύνταγμα, το οποίο καθιέρωσε τη θεοκρατική διακυβέρνηση («Wilayat al-Faqih» - Η κληρονομία του Νομομαθούς), σύμφωνα με την οποία, εφόσον ο Θεός είναι ο μόνος νομοθέτης, το κράτος πρέπει να διοικείται από ειδικούς του ισλαμικού δικαίου.

Του **Γεωργίου Ι. Ανδρουτσόπουλου**

Αναπληρωτή Καθηγητή Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών

Στο πλαίσιο αυτό, δεν πρέπει να αγνοείται ότι η «Ισλαμική Επανάσταση εδράωσε το πρώτο στη σύγχρονη ιστορία "ισλαμιστικό" κράτος, με την έννοια ότι κινητοποίησε μια ιδεολογία, το πολιτικό ισλάμ, στην υπηρεσία ενός σκοπού, την ενίσχυση μέχρι παρόντος του θρησκευτικού νόμου (σαρία), με στόχο τον έλεγχο των κοινωνιών απέναντι στον φιλελευθερισμό» (G. Kerel,

Le Figaro, 2.3.26). Μάλιστα, το Ιράν αποτελεί την αυστηρή έκφραση του σιιτικού Ισλάμ, γεγονός που το διαφοροποιεί γεωστρατηγικά από τα υπόλοιπα κράτη του Κόλπου, τα οποία ακολουθούν το *σουνιτικό* Ισλάμ, που είναι και το πλειοψηφικό ρεύμα στον μουσουλμανικό κόσμο - η γέννηση των δύο αυτών κλάδων του Ισλάμ σημειώθηκε μετά από τον θάνατο του Προφήτη Μωάμεθ το 632 μ.Χ. Κύρια γνωρίσματα του θεοκρατικού αυτού συστήματος είναι η εξόντωση των αντιφρονούντων, η καταστολή των ελευθεριών και η επβολή ενός ακραίου συντη-

ρητισμού, που εκδηλώνεται με το υποχρεωτικό τσαντόρ για τις γυναίκες, τον διαχωρισμό ανδρών και γυναικών σε δημόσιους χώρους, την απαγόρευση της μουσικής, του αλκοόλ κ.λπ. Η εξόντωση του Αλί Χαμενεΐ, ο οποίος υπήρξε εκπρόσωπος της κρατικής εξουσίας και συνάμα εκφραστής της μόνης θρησκευτικής αλήθειας - γεγονός το οποίο συνιστά μία κλασική περίπτωση εργαλειοποίησης της θρησκείας -, δημιουργεί νέα δεδομένα για την ισλαμική δημοκρατία του Ιράν και προκαλεί εύλογα ερωτήματα για την προοπτική της. Για παράδειγμα,

ο θάνατος του ηγέτη του μεταπαναστασιακού Ιράν θα οδηγήσει, άνευ άλλου, στην πτώση του θεοκρατικού καθεστώτος και στη μετάβαση σε ένα νέο, φιλελεύθερο μοντέλο άσκησης της εξουσίας. Η μίση της θεοκρατία θα αποδειχθεί ανθεκτική και θα ενεργοποιήσει το ένστικτο αυτοσυντήρησής της, έστω και από τους επιγόνους του Χαμενεΐ.

Είναι προφανές ότι η όποια εκτίμηση είναι, με βάση τα τωρινά δεδομένα, τουλάχιστον επισφαλής. Άλλωστε, υπάρχουν τα ιστορικά παραδείγματα του Σαντάμ στο Ιράκ, του Καντάρι στη Λιβύη και του Άσαντ στη Συρία, η φυσική εξόντωση ή απομάκρυνση των οποίων από την εξουσία δεν εξασφάλισαν τελικώς για τις χώρες αυτές το ευόλο μέλλον που προοιωνίζονταν... Συνεπώς, δικαιούμαστε να είμαστε επιφυλακτικοί. Ένα είναι βέβαιο: το Ιράν βρίσκεται μπροστά σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι. Ή θα επιλέξει τον μετασχηματισμό του ή η διαδοχή κατάστημα θα επιχειρήσει να συσπειρώσει την κοινή γνώμη ενάντια σε κάθε έξωθεν επιβολή προκειμένου να ακυρώσει, εν τη γενέσει του, κάθε τυχόν μεταρρυθμιστικό σχέδιασμα.

Φωτογραφία: EPA/ABEDIN TAHERKEMAREH

Γνώμη

Στο κατώφλι νέων προσφυγικών πιέσεων

Οι εξελίξεις στο Ιράν και ευρύτερα στη Μέση Ανατολή φέρνουν ξανά στο προσκήνιο της ευρωπαϊκής δημόσιας συζήτησης το ζήτημα των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη που ενδέχεται να προκύψουν σε περίπτωση μιας εκτεταμένης σύρραξης στην περιοχή. Η επανεμφάνιση αυτή λαμβάνει χώρα κυρίως μέσα από όρους συναισθηματικής πόλωσης. Δηλώσεις για τον κίνδυνο «ανεξέλεγκτης μετανάστευσης» όπως εκείνη του γερμανού καγκελάριου την περασμένη εβδομάδα, αλλά και συζητήσεις στην ελληνική δημόσια σφαίρα για ενδεχόμενη ριζοσπαστικοποίηση μουσουλμανικών ομάδων που ήδη ζουν στη χώρα, υποδεικνύουν την τρέχουσα ιεράρχηση των αξιών που έρχονται σε ένταση όταν τίθεται το ζήτημα της μετανάστευσης. Ενώ λοιπόν οι παρεμβάσεις αυτές αναδεικνύουν μια σημαντική διάσταση του ζητήματος, αφήνουν στο περιθώριο την ανθρωπιστική δι-

Της **Θοδωρής Χαριτοπούλου**

Επικουρής Καθηγήτριας Πολιτικής Επιστήμης, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών

άσταση του φαινομένου, η οποία, εφόσον προκύψουν προσφυγικές ροές, θα βρεθεί αναπόφευκτα στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης. Χωρίς αμφιβολία, ενδεχόμενες προσφυγικές ροές από το Ιράν, μια χώρα με πληθυσμό περίπου 93 εκατομμύρια κατοίκων και περίπου τρία εκατομμύρια αφγανούς πρόσφυγες, θα μπορούσαν να δημιουργήσουν σημαντικές πιέσεις στις μεταναστευτικές διαδρομές προς την Ευρώπη. Η κρίση λοιπόν ερώτηση είναι πώς θα ανταποκριθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Πέρα από τα αφηγήματα «φόβου» για νέες εισροές, ποιοι μηχανισμοί και ποιες πολιτικές υπάρχουν σήμερα σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τη διαχείριση μιας ενδεχόμενης αύξησης προσφυγικών ροών; Σε ποιον βαθμό οι εμπειρίες των προηγούμενων κρίσεων, και συγκεκριμένα αυτή του 2015, έχουν πράγματι μεταφραστεί σε αποτελεσματικές δομές υποδο-

χής και διαχείρισης ενός αντίστοιχου νέου κύματος; Η εμπειρία της προσφυγικής κρίσης του 2015 ανέδειξε με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο ότι η διαχείριση μεταναστευτικών ροών δεν είναι μόνο ζήτημα ευρωπαϊκής πολιτικής και κρατικών μηχανισμών. Τέτοιες πιέσεις προκειμένου να αποφευχθούν ανθρωπιστικές τραγωδίες αλλά και να υπάρξει διαχείριση του φαινομένου στο πεδίο απαιτούν επίσης τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών. Αυτές καλούνται να συμβάλουν τόσο στην υποστήριξη όσο και στην προσαρμογή στις κοινωνικές και διοικητικές προκλήσεις που δημιουργεί ένα τέτοιο φαινόμενο. Παρά την εμπειρία του 2015, πολλά από τα μαθήματα εκείνης της περιόδου δεν έχουν ενσωματωθεί στην πολιτική διαχείριση για ενδεχόμενες προσφυγικές πιέσεις. Το σημαντικότερο ίσως είναι ότι οι κοινωνίες υποδοχής, εκείνες δηλαδή που

βρέθηκαν τότε στην «πρώτη γραμμή» και λόγω γεωγραφικής θέσης πιθανότατα θα βρεθούν ξανά σε αντίστοιχη θέση, δεν έχουν στηριχθεί συστηματικά. Κι έτσι, το κοινωνικό κεφάλαιο και η κοινωνική συνοχή που αναδύθηκαν αρχικά, έδειξαν στη συνέχεια σημάδια σημαντικής αποδυνάμωσης. Υπό αυτές τις συνθήκες, το ερώτημα δεν είναι μόνο εάν η Ευρώπη διαθέτει θεσμικούς μηχανισμούς για την αντιμετώπιση νέων αυξημένων προσφυγικών ροών, αλλά και εάν οι κοινωνίες που θα κληθούν να τη διαχειριστούν έχουν λάβει την απαραίτητη θεσμική στήριξη ώστε να παραμείνουν κοινωνικά ανθεκτικές. Αυτό είναι τα ερωτήματα που θα έπρεπε να βρίσκονται στο κέντρο του δημόσιου διαλόγου και στον πυρήνα της πολιτικής προετοιμασίας για τις πιέσεις που ενδέχεται να ακολουθήσουν. Μόνο έτσι μια νέα προσφυγική πίεση δεν θα μετατραπεί ξανά σε «κρίση».